

NOI DESCOPERIRI ARHEOLOGICE ALE CULTURII CORLĂTENI-CHIȘINĂU LA MIHĂLĂȘENI, JUD. BOTOȘANI

DE

CONSTANTIN ICONOMU și OCTAVIAN-LIVIU ȘOVAN

Deși în ultimii ani s-au cercetat arheologic și s-au publicat mai multe descoperiri ce aparțin culturii Corlăteni-Chișinău, cunoașterea acesteia este însă departe de a fi considerată drept satisfăcătoare. Ca atare, orice semnalare a unor elemente ale acestei culturi, fie și de amploare redusă, contribuie la îmbogățirea fondului de cunoștințe referitoare la geneza și evoluția culturii Corlăteni-Chișinău.

În perioada anilor 1983–1988, în satul Mihălășeni, jud. Botoșani a fost cercetată sistematic o întinsă necropolă a culturii Sântana de Mureș-Cernjachov amplasată în șesul Bașeului. În afară de cele peste 520 de morminte de inhumație și de incinerație ale acestei necropole, au fost descoperite și alte diferite vestigii, inclusiv ale culturii Corlăteni-Chișinău. Cantitatea mică a acestora și faptul că nu au ieșit la iveală în complexe arheologice închise se explică nu numai prin deranjamentele provocate de necropola culturii Sântana de Mureș-Cernjachov, ci prin faptul că zona inundabilă din șesul Bașeului a oferit condiții mai puțin favorabile pentru locuiri ample și de durată.

Cu excepția mormintelor culturii Sântana de Mureș-Cernjachov au apărut sporadic, pe traseul secțiunilor, și alte vestigii ce aparțin următoarelor epoci și culturi:

1. În S 24/1984 a fost descoperită o unealtă de silex ce poate fi atribuită paleoliticului mijlociu, reprezentând o așchie levallois, bifacială, cu desprinderi pe ambele laturi și retușe fine pe anumite porțiuni ale laturilor. Pe una din suprafețe se observă retușe provenite de la prepararea planului de lovire¹ (fig. 1/1).

2. Din perioada de trecere de la neolitic la bronz au ieșit la iveală fragmente de vase cu decor de creștături pe muchia buzei, ce aparțin complexului cultural Horodiștea-Erbiceni-Foltești (fig. 3/3). Aceluiași complex îi pot fi atribuite și o așchie mijlocie, cu „encoche” fin retușată, cu desprinderi mărunte provenite de la prepararea nucleului. Piesa, din silex gălbui de Prut, a fost găsită în S 20/1984² (fig. 1/2).

3. Altă epocă atestată la Mihălășeni este reprezentată de fragmente ceramice din bronzul final ale culturii Noua, faza I. Acestea au apărut în număr mic în șanțurile de excavații și fără să aparțină unor complexe arheologice închise.

În mai multe secțiuni notate S 20/1984, S 31/1984–1985, S 47/1988 și S 48/1988, ceramica culturii Noua a apărut asociată cu cea de tip Corlăteni-Chișinău, iar S 21/1985 și S 24/1984 s-a descoperit doar câte un fragment izolat al culturii Noua. Datorită imposibilității de a studia materialul după criteriul stratigrafic, fragmentele de tip Noua au putut fi deosebite de cele ale culturii Corlăteni-Chișinău doar după particularități de formă și decor. Câteva fragmente de vase cu brâu alveolat nu au putut fi determinate, acestea aparținând fie culturii Noua, fie culturii Corlăteni-Chișinău.

Prima categorie a ceramicii culturii Noua o constituie vasele de uz comun cu aspect grosier, în care se distinge tipul de oală-borcan cu corpul drept sau ușor bombat, arcuită la gură și la bază. Pasta acestui tip de vas este poroasă, având în compoziție nisip și cioburi pisate ca degresant. Pereții oalelor sunt aspri la pipăit, cu denivelări, într-un singur caz întâlnindu-se un fragment cu suprafața ușor netezită.

¹ Determinare V. Chirica, căruia îi mulțumim și cu acest prilej.

² Determinare V. Chirica și Cornelia-Magda Mantu, cărora le mulțumim.

Culoarea vaselor este cărămizie sau cenușie cu variante; cărămizie sau cenușie pe ambele suprafețe, sau cenușie la exterior și cărămizie în interior. Din tipul de oală-borcan se pot distinge mai multe variante: Prima este oala-borcan cu brâu continuu, triunghiular în secțiune și uneori cu muchia îngroșată către exterior. Această variantă, foarte larg răspândită, se întâlnește în așezările și necropolele din ambele faze ale culturii Noua³. Celei de a doua variante îi aparțin oalele cu șir de găuri sub buză și brâu continuu (fig. 2/1) sau alveolat. În această variantă au fost incluse și câteva fragmente la care orificiile nu străpung în întregime peretele vasului și se întâlnește în așezările fazei Noua I de la Trușești-Movila Șesul Jijiei⁴ și Gârbovăț⁵ și în stațiunile fazei Noua II de la Cozia⁶ și Andrieșeni⁷. Oalele cu șiruri de perforații și brăie simple sau alveolate se întâlnesc foarte rar în nord-estul Moldovei numai în așezările de tip Corlăteni de la Lozna și Ilișeni⁸ și ca atare varianta întâlnită la Mihălășeni este preferabil a fi atribuită în totalitate culturii Noua.

De asemenea, din categoria ceramicii de uz comun, grosieră, face parte și tipul de vas bitronconic cu gâtul arcuit și gura ușor evazată. Pasta este mai omogenă decât a oalelor tipului precedent, având în amestec fragmente de silex pisat ce se observă și la suprafața pereților vasului. Culoarea este cenușie cu pete roșcate. Din acest tip face parte și un fragment având decor incizat din bandă de triunghiuri hașurate sau înconjurate de chenare amplasate pe umăr. Motivul de triunghiuri hașurate, așezate cu vârful în jos, delimitate în partea superioară de două linii paralele umplute cu liniuțe oblice, alternează cu chenarul de linii duble al triunghiurilor umplut cu liniuțe scurte (fig. 1/6).

Acest tip de vas cu motiv în bandă de triunghiuri incizate se întâlnește curent în așezările și necropolele culturii Noua din prima fază fiind atestat la Corlăteni⁹, Trușești¹⁰, Răuseni¹¹, Dorobanțu¹², Gârbovăț¹³, Suceveni¹⁴, Brăilița¹⁵ și Probota¹⁶. După cum s-a apreciat anterior, vasul cu decor în bandă de triunghiuri hașurate reprezintă componenta culturii Belopotok-Costișa-Kamarovo, care a participat alături de alte culturi ale bronzului mijlociu la geneza culturii Noua I¹⁷.

Din categoria ceramicii grosiere face parte și un fragment de la o oală cu pereți drepți, buza ușor răsfrântă la exterior și toarta verticală în formă de panglică îngustă (fig. 1/4). Acest tip de vas ar putea constitui varianta oalei cu corpul bombat și torți verticale, care a cunoscut o largă răspândire în așezările ambelor faze ale culturii Noua¹⁸. Aceluiași tip, cu corpul bombat și torți verticale, îi aparține și un fragment având un prag orizontal ce delimitează buza scurtă de umărul vasului (fig. 2/5). Tipul de oală cu torți verticale se întâlnește în așezările și necropolele de la Valea Lupului din faza Noua I¹⁹ și Lechința de Mureș²⁰, Apahida²¹ și Piatra Neamț²² ce aparțin fazei Noua II. Pragul orizontal amplasat sub buză apare și la oalele cu torți sau cu apucători orizontale așa cum se întâlnesc la piesele similare de la Rotbav din faza Noua I²³ și Doina din faza Noua II²⁴. Din categoria ceramicii grosiere fac parte, de asemenea, și câteva fragmente ale unor oale mai mari sau mai mici, cu pereții drepți și decor de brâu alveolat (fig. 4/4; 2/4) ori șir de adâncituri ovoidale (fig. 3/5). Întrucât acestea din urmă nu întrunesc un număr suficient de elemente definitorii, cele două fragmente ar putea aparține fie culturii Noua, fie culturii Corlăteni-Chișinău.

³ A. C. Florescu, *Repertoriul culturii Noua-Coslogeni din România. Așezări și necropole*, în *Cultură și civilizație la Dunărea de Jos*, 9, Călărași, 1991, *passim* (în continuare, se va cita A. C. Florescu, *Repertoriu*).

⁴ A. C. Florescu, *Repertoriu*, p. 134–136, fig. 92/3.

⁵ Idem, *Contribuții la cunoașterea culturii Noua*, în *ArhMold*, 2–3, 1964, p. 152–153, 167, fig. 5/10; idem, *Repertoriu*, p. 72, fig. 93/16.

⁶ A. C. Florescu, *Repertoriu*, p. 54, fig. 47/9–10.

⁷ A. C. Florescu, în *ArhMold*, 2–3, 1964, p. 152–153, 167, fig. 5/6; idem, *Repertoriu*, p. 25, fig. 36/9.

⁸ A. László, *Începuturile epocii fierului la est de Carpați*, București, 1994, p. 113.

⁹ A. C. Florescu, *Repertoriu*, p. 52–53, fig. 23/3.

¹⁰ *Ibidem*, p. 134, fig. 29/3–4, 8; 31/23.

¹¹ *Ibidem*, p. 109, fig. 36/1–2.

¹² *Ibidem*, p. 61, fig. 40/1; etapă neprecizată.

¹³ *Ibidem*, p. 69–73, fig. 64/11; 65/15, 17, 19, 21, 23.

¹⁴ *Ibidem*, p. 122, fig. 77/2–3.

¹⁵ *Ibidem*, p. 41, fig. 78/1.

¹⁶ *Ibidem*, p. 107, fig. 190/9.

¹⁷ A. C. Florescu, *Repertoriu, passim*; idem, *ArhMold*, 2–3, 1964, p. 162, 164, 169, 181–183, 185; S. Morintz, *Contribuții arheologice la istoria tracilor timpurii. I. Epoca bronzului în spațiul carpato-balcanic*, București, 1978, p. 115, 155, 158–159.

¹⁸ A. C. Florescu, *Repertoriu, passim*.

¹⁹ *Ibidem*, p. 139, fig. 41/7.

²⁰ *Ibidem*, p. 85–86, fig. 12/10.

²¹ *Ibidem*, p. 26, fig. 165/3, 5, 6.

²² *Ibidem*, p. 101, fig. 197/14.

²³ *Ibidem*, p. 113, fig. 14/8.

²⁴ *Ibidem*, p. 61, fig. 195/12.

A doua categorie ceramică este alcătuită din fragmente ale unor vase de calitate bună și include mai multe variante ale tipului de ceașcă cu două torți. Pasta acestor vase este omogenă, pereții sunt subțiri, de culoare neagră, cenușie ori roșcată, într-un caz întâlnindu-se și o piesă cu suprafața exterioară lustruită. Variantele au fost stabilite doar după aspectul torții, caracterul fragmentar al pieselor împiedicându-se să alcătuim o clasificare mai riguroasă.

Prima variantă este reprezentată de un singur fragment al unei cești cu corpul tronconic, gâtul vertical și torți supraînălțate prevăzute cu buton plan convex. La inserția torții cu buza în interiorul vasului, se observă o umflătură proeminentă (fig. 3/1a-c). Ceașca cu toarta supraînălțată și buton plan convex apare curent în așezările și necropolele culturii Noua, dar analogii strânse se găsesc mai degrabă în faza a doua a culturii Noua în așezările de la Botoșana²⁵, Trușești²⁶, Diviciorii Mari²⁷ și Morești²⁸.

A doua variantă cuprinde un singur fragment de la o ceașcă cu torți supraînălțate și buton înalt (fig. 2/2). Cești cu torți similare apar în așezările de la Bârlad-Cărămidărie²⁹, Lichitșeni³⁰, Tăvădărești³¹, Gârbovăț³² și Cavadinești³³, toate aparținând fazei Noua I. Din faza Noua II se cunosc cești similare în așezările de la Trușești³⁴ și Bârlad-Prodana³⁵.

A treia variantă include două fragmente de la cești cu toarta supraînălțată și creastă, ușor applatizată (fig. 1/5; 3/2). Varianta este comună ambelor faze ale culturii Noua și cunoaște o largă răspândire în așezările acestei culturi³⁶.

A patra variantă, reprezentată de un singur fragment, prezintă toarta supraînălțată, cu muchii ascuțite în partea superioară care, cu probabilitate, derivă din torțile cu motive animaliere, stilizate aici la maximum (fig. 3/3). Un exemplar de la Trușești, din așezarea Noua I, este cel mai apropiat de fragmentul de la Mihălășeni³⁷. Un alt fragment provine fie de la o ceașcă cu torți supraînălțate, fie de la tipul de oală cu corpul globular sau tronconic. Fragmentul de la Mihălășeni prezintă toarta lată, în formă de panglică, ușor supraînălțată, cu capătul de sus prins de muchia buzei (fig. 3/4) și are cele mai apropiate analogii cu piesele similare din așezările fazei Noua I de la Cavadinești³⁸ și Andrieșeni³⁹.

După cum s-a putut constata din prezentarea materialului ceramic de la Mihălășeni, oalele-borcan cu șir de găuri sub buză și brâu continuu sau numai cu motivul de brâu continuu se întâlnesc în mod curent în așezările și necropolele ambelor faze ale culturii Noua. De asemenea, tipul de ceașcă cu două torți supraînălțate de la Mihălășeni, cu variantele stabilite de noi, se regăsește în așezările și necropolele ambelor faze ale culturii Noua. Ca atare, atribuirea exactă a materialului de la Mihălășeni uneia din cele două faze ale culturii Noua ar părea dificilă dacă nu am dispune de fragmentul de tradiție Belopotok-Costișa-Komarovo.

Încă din primul studiu fundamental consacrat culturii Noua se remarcă faptul că așezările și necropolele fazei Noua I conțin, mai ales în inventarul ceramic, elemente de tradiție Monteoru, Wietenberg și Belopotok-Costișa-Komarovo. În cea de-a doua fază această cultură apare unitară și deplin formată, tradițiile culturilor bronzului mijlociu nemaiputând fi sesizate⁴⁰. Ca atare, lotul de fragmente ceramice de la Mihălășeni poate fi atribuit primei faze a culturii Noua.

În afară de elementele culturii Noua, la Mihălășeni au fost descoperite și fragmente ceramice ale culturii Corlăteni-Chișinău. Acestea au făcut obiectul unei semnalări în care, în mod succint, au fost prezentate principalele rezultate, subliniindu-se faptul că nu au fost descoperite în complexe și în poziție stratigrafică sigură⁴¹. Astfel, în șanțurile S 20/1984, S 31/1984-1985, S 47/1988, S 48/1988 au ieșit la

²⁵ *Ibidem*, p. 39, fig. 26/1.

²⁶ *Ibidem*, p. 134, fig. 34/48; 35/55; idem, *ArhMold*, 2-3, 1964, p. 150, fig. 8/3.

²⁷ A. C. Florescu, *Repertoriu*, p. 59, fig. 167/7.

²⁸ *Ibidem*, p. 94, fig. 177/1.

²⁹ *Ibidem*, p. 34, fig. 50/1.

³⁰ *Ibidem*, p. 87-88, fig. 52/87-88; 53/16.

³¹ *Ibidem*, p. 127-129, fig. 61/11, 15.

³² *Ibidem*, p. 72-73, fig. 66/26, 29.

³³ *Ibidem*, p. 44/45, fig. 73/7.

³⁴ *Ibidem*, p. 134, fig. 35/56.

³⁵ *Ibidem*, p. 34, fig. 49/2.

³⁶ A. C. Florescu, *Repertoriu*, *passim*.

³⁷ *Ibidem*, p. 135, fig. 29/2.

³⁸ *Ibidem*, p. 44-45, fig. 73/9.

³⁹ *Ibidem*, p. 25, fig. 37/2.

⁴⁰ A. C. Florescu, în *ArhMold*, 2-3, 1964, p. 169, 179-182; S. Morintz, *op. cit.*, p. 154-155.

⁴¹ O.-L. Șovan, E. Moscalu, *Noi materiale aparținând hallstattului tracic timpuriu de tip Corlăteni-Chișinău*, în *Symposia Thracologica*, 8, 1990, p. 139; obiectele de bronz și os ce aparțin culturii Noua descoperite la Mihălășeni au fost publicate separat în I. Ioniță și O.-L. Șovan, *Bronzene Einzelfunde aus der Moldau und Siebenbürgen*, în *Bronzefunde aus Rumänien*, Berlin, 1995, p. 255-257.

iveală resturi ceramice de tip Corlăteni-Chișinău asociate cu fragmente ale culturii Noua I, iar în S 22/1984, S 27/1985, S 28/1985, S 29/1985 și S 38/1987 s-au găsit numai cioburi ale culturii Corlăteni-Chișinău. Și acestea se pot împărți în categoria ceramicii grosiere și a ceramicii de bună calitate și fină. Din categoria ceramicii grosiere face parte tipul de oală cu pereții verticali și îngustați la gură și la bază, cu decor de brâu alveolat întrerupt de apucători orizontale de formă triunghiulară. Cele câteva fragmente ce ilustrează acest tip alcătuiesc aproape fiecare câte o variantă.

Prima este prevăzută cu brâu alveolat, apucătoare și un șir de adâncituri ovoidale dispuse oblic pe peretele vasului (fig. 4/5); a doua are amplasate deasupra brâului alveolat o apucătoare orizontală de formă triunghiulară (fig. 4/1); cea de a treia piesă are brâul reliefat, ornamentat cu creștături oblice (fig. 4/3). Toate fragmentele acestui tip prezintă pereți groși datorită faptului că vasele aveau mari dimensiuni. Culoarea pereților este roșcată, cărămizie sau cenușie, pasta este foarte poroasă și prost arsă, cu pietricele și cioburi sfărâmate utilizate ca degresant. Menționăm că pentru acest tip sunt excluse erori de atribuire culturală, deoarece vasele cu apucători triunghiulare orizontale, asociate cu brâu alveolat, sunt caracteristice numai pentru complexul cultural cu ceramică canelată, lipsind din repertoriul ceramicii culturii Noua.

Al doilea tip din categoria ceramicii grosiere este reprezentat de mai multe fragmente ce ar putea aparține vasului bitronconic înalt cu apucături orizontale de formă aproximativ semicirculară. Pereții vaselor sunt mai subțiri decât ai pieselor precedente, arderea este mai bună și pasta, deși poroasă, apare compactă, cu cioburi pisate și pietricele întrebuințate ca degresant. Pe ambele fețe, culoarea este cărămizie sau cenușie. Un singur fragment prezintă la exterior urme de lustruire. Acest tip de vas permite stabilirea a două variante în funcție de decor: prima, cu apucătoare orizontală deasupra căreia apare un brâu continuu întrerupt de mici protuberanțe (fig. 6/1), și a doua variantă, cu același tip de apucătoare semicirculară sub care se află încă una, ușor înclinată în jos, având dispuse simetric trei proeminențe ascuțite (fig. 4/2).

Primul tip din cadrul ceramicii grosiere se întâlnește în numeroase variante în așezările și necropolele culturii Corlăteni-Chișinău, fiind încadrat, atât cât permite materialul fragmentar de la Mihălășeni, în tipul I, varianta A, în clasificarea lui A. László⁴², și în timpurile X–XI, în clasificarea lui Oleg Levițchi⁴³. Fragmentul de la Mihălășeni, cu apucătoare orizontală plasată deasupra brâului alveolat, ar putea constitui o variantă a tipului I A.

Al doilea tip, din cadrul ceramicii grosiere, este reprezentat de vasul bitronconic cu apucători orizontale de formă semicirculară ori triunghiulară. De obicei acest tip face parte din categoria ceramicii de calitate medie, dar pasta și arderea de calitate inferioară ne-a determinat să încadrăm cele 6 fragmente descoperite la Mihălășeni în categoria vaselor grosiere. Această formă se include în tipul vaselor globular-bitronconic, tipul 3, varianta Cb, în clasificarea lui A. László⁴⁴, și în tipul I, în clasificarea lui E. Moscalu⁴⁵. Vasul globular-bitronconic sau bitronconic-pântecos, cum mai este numit, este atestat în nivelul al doilea, mai târziu, al așezării hallstattiene de la Corlăteni, unde oala bitronconică cu apucători nu prezintă buza evazată și lăjită, specifică acestui tip⁴⁶. Prezența acestei variante de vas bitronconic la Mihălășeni, similar celei descoperite în cel de al doilea nivel hallstattan de la Corlăteni, ridică problema existenței a două faze în stațiunea din șesul Bașului. Dar materialul aflat în cantitate mică și fără precizări stratigrafice de la Mihălășeni și publicarea sumară a rezultatelor din stațiunea de la Corlăteni⁴⁷ fac ca această apreciere să rămână în stadiu de ipoteză. Și acest tip prezintă două variante, dacă ținem seama de decor și de forma apucătorilor: varianta cu brâu continuu prevăzut cu protuberanțe (fig. 6/1), cu analogii la Slobozia Măgurii⁴⁸, și varianta cu apucători orizontale sub care se află proeminențe ascuțite (fig. 4/2). Acest tip de apucătoare este similar cu proeminențele duble, dispuse opozant specifice complexului cultural cu ceramică canelată.

A doua categorie de ceramică înregistrată la Mihălășeni este reprezentată de vase de bună calitate. Primul tip ce poate fi deosebit după particularități de formă și decor îl constituie vasul globular-bitronconic

⁴² A. László, *Începuturile epocii fierului la est de Carpați*, București, 1994, p. 112, pl. X/1–4.

⁴³ O. Levițchi, *Cultura hallstattului canelat la răsărit de Carpați*, București, 1994, p. 98–101.

⁴⁴ A. László, *op. cit.*, p. 120, fig. XI/7.

⁴⁵ E. Moscalu, *Ceramica traco-getică*, București, 1983, p. 15–31.

⁴⁶ I. Nestor și colab., în *SCIV*, 3, 1952, p. 92, fig. 7.

⁴⁷ *Ibidem*, p. 91–92.

⁴⁸ O. Levițchi, *op. cit.*, p. 85, fig. 46/17.

cu buza evazată și mult lătită. Prima variantă a acestui tip de oale, stabilită după culoare, cuprinde fragmente ceramice negre la exterior, lustruite, și cărămizii în interior, cu pereți relativ groși, din pastă poroasă cu degresant de pietricele și cioburi pisate (fig. 5/1). A doua variantă prezintă aceleași caracteristici de formă și decor ca prima, cu deosebirea că pereții vaselor sunt cărămizii pe ambele fețe (fig. 5/2). La acest tip se întâlnește obișnuitul decor în bandă de caneluri orizontale, amplasat pe jumătatea superioară a vasului (fig. 5/1, 2). Un singur fragment se individualizează prin specificul decorului care, în afară de canelurile orizontale obișnuite, prezintă dedesubtul lor o bandă orizontală de linii în zig-zag adâncite, ce amintește motivul similar specific culturii Cozia, realizat prin imprimare (fig. 6/2). Oala bitronconică cu buza lată aparține tipului 3 Ac în clasificarea lui A. László⁴⁹, și tipului I în clasificarea lui Oleg Levițchi⁵⁰. Un fragment de buză prezintă obișnuitele caracteristici ale acestui tip; la exterior, culoarea pereților este neagră și în interior cărămizie. Pe muchia buzei, în interior, apare o fațetare orizontală.

Un alt tip de vas, de calitate medie, întâlnit la Mihălășeni, este reprezentat de un singur fragment al unui vas cu pereții groși, din pastă poroasă, care, întreg, trebuie să fi avut mari dimensiuni. La exterior, pasta este de culoare neagră și în interior cărămizie. Partea inferioară este tronconică și gâtul vertical. La limita dintre corp și gât se află o fațetare prag orizontală ce se arcuiește, formând o creastă ascuțită (fig. 6/3). Un fragment similar, ceva mai întreg, cu buza evazată și ușor lătită, apare în așezarea de la Trușești⁵¹.

Din categoria ceramicii fine fac parte fragmente de străchini de formă tronconică cu buza aplecată spre interior. Pereții străchinilor sunt subțiri, de culoare cărămizie spre cenușiu, un singur fragment fiind cenușiu la exterior și negru în interior (fig. 7/5). Un ciob păstrează ușoare urme de lustruire. Pasta este compactă, doar la exemplarele grosiere observându-se cioburi pisate întrebunțate ca degresant. Majoritatea pieselor sunt decorate sub buză cu bandă de caneluri orizontale, mai late sau mai înguste, mai profunde sau mai puțin adâncite (fig. 7/2, 4). Un mic fragment ilustrează motivul în bandă de caneluri oblice (fig. 7/3), iar un altul este complet lipsit de decor (fig. 7/5). Câteva străchini prezintă apucători orizontale puțin proeminente, de mici dimensiuni (fig. 7/5-6). Majoritatea străchinilor de la Mihălășeni au buza arcuită spre interior, iar la un singur fragment buza este delimitată de corp printr-un unghi bine reliefat (fig. 7/2): Străchinile de la Mihălășeni care, prin formă, tehnică de lucru și particularitățile decorului, pot fi atribuite culturii Corlăteni-Chișinău, cunosc o largă răspândire în așezări și necropole, fiind atestate în numeroase variante ce aparțin tipului 2 C, eventual varianta b, în clasificarea lui A. László⁵² și tipului IV, varianta A, în clasificarea lui Oleg Levițchi⁵³.

Din categoria ceramicii fine face parte și un fragment ce poate fi încadrat cu probabilitate tipului de bol hemisferic cu buza verticală și muchia tăiată orizontal. Piesa este de culoare neagră pe ambele fețe, cu pereți subțiri, ușor lustruiți în interior. În spărtură, pasta este compactă cu mici fragmente utilizate ca degresant. Decorul este alcătuit din banda orizontală de linii late, slab adâncite, amplasate la exterior (fig. 7/1). Bolul hemisferic de la Mihălășeni, atribuit de Oleg Levițchi tipului IV D (străchini-bol), își găsește analogii ca formă la un exemplar fără decor din așezarea de la Mândrești⁵⁴ și în stațiunea de la Brădicești⁵⁵.

Așadar, o parte din materialul arheologic descoperit la Mihălășeni, alcătuit în totalitate din fragmente ceramice, apare suficient de tipic, așa cum a rezultat din analiza întreprinsă anterior, pentru a fi atribuit cu certitudine culturii Corlăteni-Chișinău. Deși s-a reușit întocmirea unei clasificări a formelor ceramice în tipuri și variante după formă, decoruri și culoarea pastei, încadrarea cronologică ar părea dificilă dacă nu am avea la dispoziție câteva elemente care permit precizări suplimentare. Astfel, în categoria ceramicii grosiere s-a deosebit și tipul de vas bitronconic cu apucători orizontale, de formă semicirculară (fig. 6/1; 4/2) cu analogii numai în stațiunea eponimă de la Corlăteni, atribuită Ha B. De asemenea, la Mihălășeni, a apărut și un fragment din tipul de oală bitronic-globulară cu buza evazată, prevăzut cu motivul în bandă orizontală de linii în zig-zag, tipic pentru cultura Cozia, dar care la Mihălășeni este realizat din linii adâncite (fig. 6/2). În acest caz avem o situație caracteristică în care un element de decor al grupului Cozia a fost

⁴⁹ A. László, *op. cit.*, p. 119.

⁵⁰ O. Levițchi, *op. cit.*, p. 84-87.

⁵¹ *Ibidem*, fig. 18/1.

⁵² A. László, *op. cit.*, p. 114-115, pl. X.

⁵³ O. Levițchi, *op. cit.*, p. 89-90.

⁵⁴ *Ibidem*, p. 92, fig. 24/18.

⁵⁵ C. Ionomu, *Unele rezultate și probleme privind evoluția triburilor tracice din prima epocă a fierului în conformitate cu cercetările arheologice din județul Iași*, în „Prima epocă a fierului la Gurile Dunării și în zonele circumponice”, *Lucrările Colocviului Internațional. Septembrie 1993, Tulcea*, 1997, p. 130, fig. 1/6.

transmis culturii Corlăteni-Chișinău. În conformitate cu cele mai noi rezultate, se admite că grupul cultural Corlăteni-Chișinău, care își începe evoluția în Ha A, este sincron cu cultura Cozia la nivelul Ha B (secolele XI–X î.e.n.)⁵⁶, permițând datarea fragmentelor de la Mihălășeni în această din urmă perioadă. De asemenea, se impune constatarea că între vestigiile care aparțin culturii Noua I și Corlăteni-Chișinău de la Mihălășeni nu există un raport de succesiune directă, condițiile de locuire din șesul Bașeului oferind posibilitatea ocupării acestui spațiu de către purtătorii ambelor culturi în etape cronologice diferite și de scurtă durată.

NEW ARCHAEOLOGICAL DISCOVERIES OF THE CORLĂTENI – CHIȘINĂU CULTURE IN MIHĂLĂȘENI, BOTOȘANI COUNTY

S U M M A R Y

In the period between 1980–1990, in the village of Mihălășeni, Botoșani county, it was systematically investigated a large necropole of Sântana de Mureș-Cernjachov culture, located in the plain of the Bașeu River. Besides the over five hundred incineration and inhumation graves of this necropole, remains from other epochs were also discovered. Their reduced quantity and the fact that they did not come out inclosed archaeological compounds can be explained not only by the disturbance provoked by the necropolis of the Sântana de Mureș culture, but also by the fact that the easily flooded area from the plain of the Bașeu River offered less favorable conditions for large lasting dwellings. Thus, besides the graves from the Sântana de Mureș culture, there were remains belonging to the following epochs and cultures:

1. a silex tool from the Middle Paleolithic Age;

2. a few fragments of vessels from the period of passage from the Neolithic to the Bronze Age, belonging to the Horodiștea-Erbiceni-Foltești culture;

3. several ceramic fragments of the Noua I culture;

4. at the same time, within the necropolis area, several ceramic fragments of the Corlăteni-Chișinău culture came to light. The most typical fragments are from the pots with alveolate belt and tongues shaped handle, from the globular bi-truncated cone-shaped vessels with large lip, handles and decoration of horizontal groove stripes and from the pots with the lip curved inwards, provided with handles and sometimes decorated with horizontal grooves. Among these, the most interesting is a fragment of a globular bi-truncated cone-shaped pot which, besides the usual pattern of horizontal grooves, has underneath a horizontal strip of grooved zig-zag lines that remind the similar printed decoration specific to the Cozia culture.

The elements of the Corlăteni-Chișinău culture found in Mihălășeni can be dated from HaB, that is the 11th–10th centuries B.C.

FIGURE EXPLANATIONS

Fig. 1. 1. Silex chip from the Middle Paleolithic Age. 2. Silex chip probably belonging to the Horodiștea – Erbiceni – Foltești culture. 3. Fragment of ceramic vessel. Horodiștea – Erbiceni – Foltești culture. 4. Fragment of pot with vertical handle. 5. Fragments of cups with over-raised handle and crest. 6. Fragment of vessel of Belopotok – Costișa – Komarovo tradition. Noua I culture.

Fig. 2. 1, 3. Fragments of pot with continuous belt and perforations under the lips. 2. Fragment of cup with over-raised handle and high button. 5. Fragment of pot with threshold under the lip. Noua I culture. 4. Fragment of undetermined pot with alveolate belt (Noua or Corlăteni – Chișinău culture).

Fig. 3. 1a-c. Fragment of cup with over-raised and plan-convex button. 2. Fragment of cup with over-raised handle and crest. 3. Fragment of cup whose handle represents a stylized animal. 4. Fragment of cup with large handle, slightly over-raised. Noua I culture. 5. Fragment of undetermined pot with alveolate belt (Noua or Corlăteni – Chișinău culture).

Fig. 4. 1. Fragment of pot with alveolate belt and triangular handle. 2. Fragment of pot with handle having sharp prominences underneath. 3. Fragment of pot with crested belt. 5. Pot with alveolate belt and handles, with an oblique strip of oval grooves. Corlăteni – Chișinău culture. 4. Fragment of undetermined pot with alveolate belt (Noua or Corlăteni – Chișinău culture).

Fig. 5. 1-2. Fragments of globular bi-truncated cone-shaped pot decorated with a strip of horizontal grooves.

Fig. 6. 1. Fragment of vessel with continuous belt interrupted by prominences and horizontal handle. 2. Fragment of globular bi-truncated cone-shaped pot with decoration of horizontal grooves and zig-zag strip. 3. Fragment of vessel with threshold and crest. Corlăteni – Chișinău culture.

Fig. 7. 1. Fragment of hemispheric bowl. 2-4. Fragments of pots with decoration of horizontal grooves. 5-6. Fragments of pots with handles. Corlăteni – Chișinău culture.

⁵⁶ Vezi discuția problemei la A. László, *op. cit.*, p. 107,

129, 159; O Levîtchi, *op. cit.*, p. 140–148.

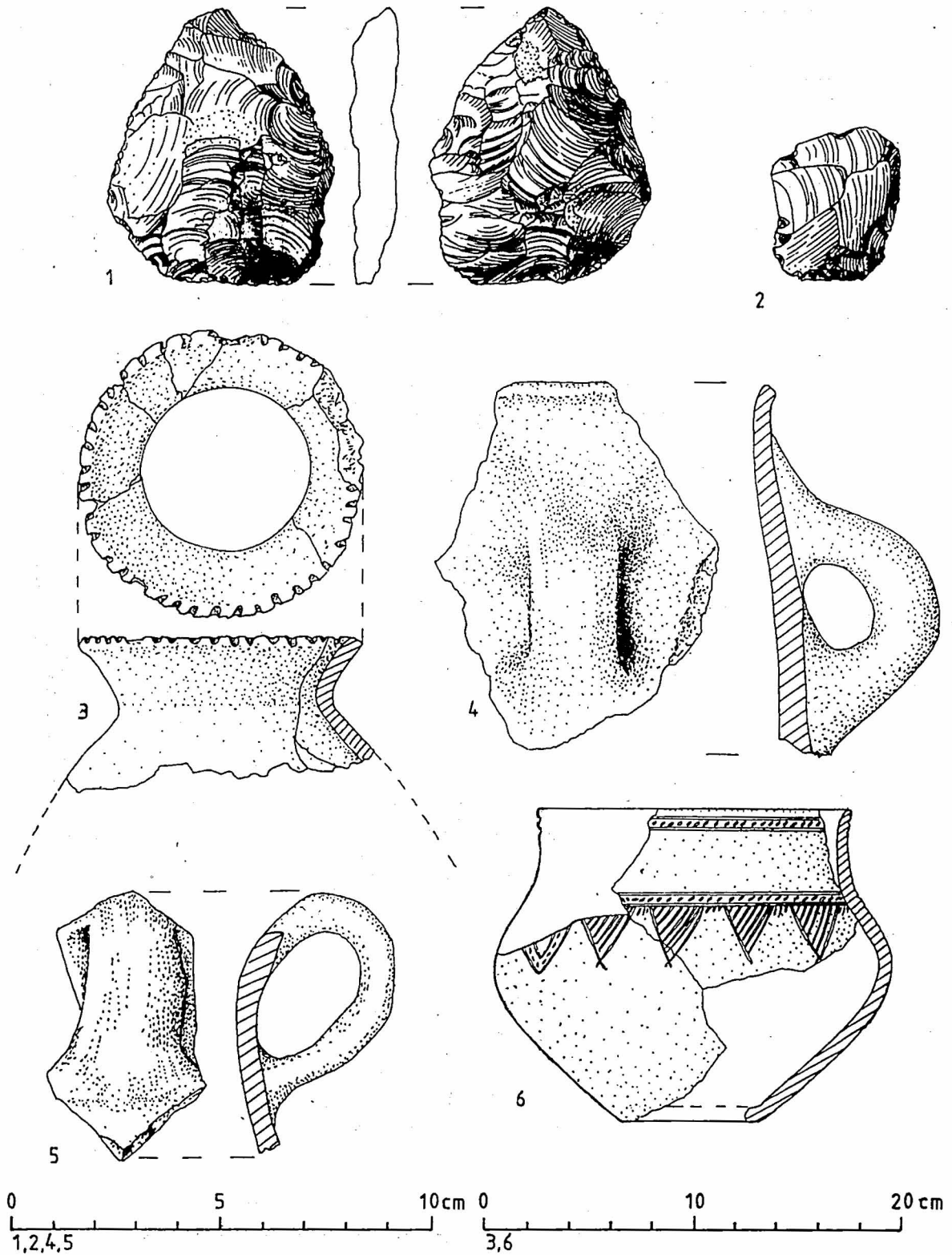

Fig. 1. 1. Așchie de silex din paleoliticul mijlociu. 2. Așchie de silex, probabil cultura Horodiștea – Erbiceni – Foltești. 3. Fragment vas ceramic, cultura Horodiștea – Erbiceni – Foltești. 4. Fragment oală cu toarta verticală. 5. Fragment ceașcă cu toarta supraînălțată și creastă. 6. Fragment vas de tradiție Belopotok – Cotișa – Komarovo. Cultura Noua I.

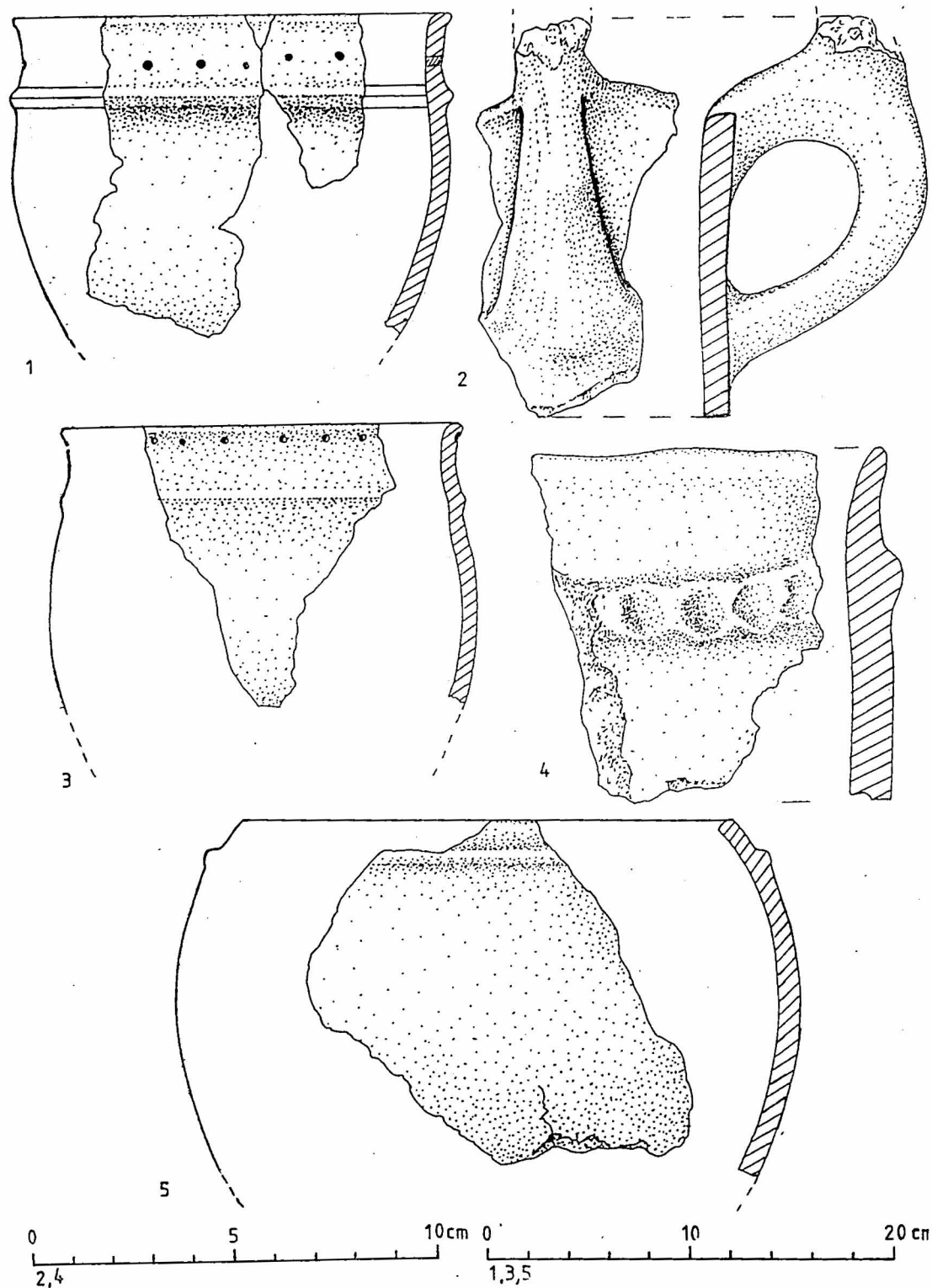

Fig. 2. 1, 3. Fragmente oale cu brâu continuu și perforații sub buză. 2. Fragment ceașcă cu toarta supraînălțată și buton înalt. 5. Fragment oală cu prag sub buză. Cultura Noua I. 4. Fragment oală cu brâu alveolat, nedeterminată (cultura Noua sau Corlăteni – Chișinău).

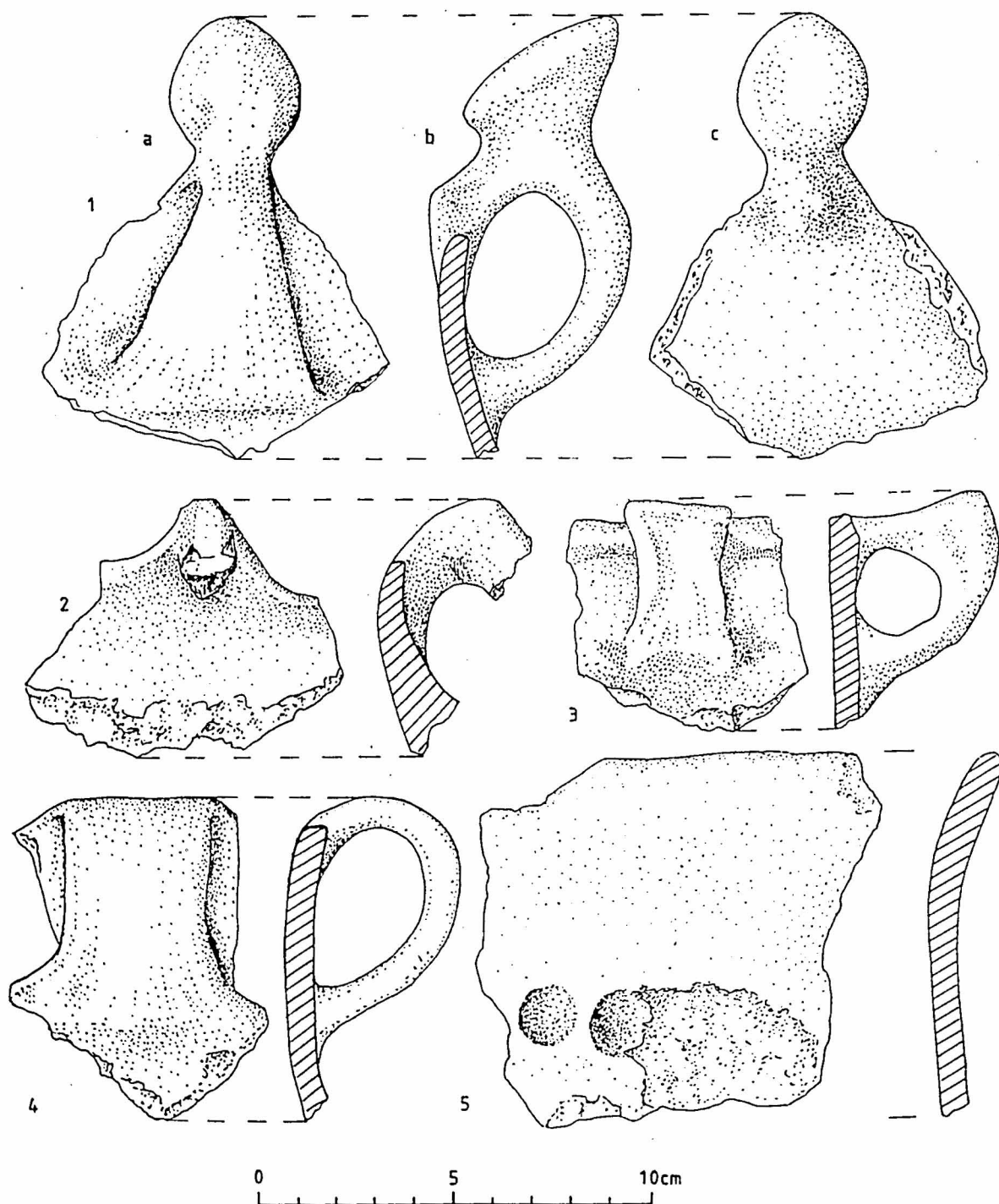

Fig. 3. 1a-c. Fragment ceașcă cu torți supraînălțate și buton plan convex. 2. Fragment ceașcă cu toarta supraînălțată și creastă. 3. Fragment ceașcă cu toarta reprezentând un animal stilizat. 4. Fragment ceașcă cu toarta lată, ușor supraînălțată. Cultura Noua I. 5. Fragment oală cu brâu alveolat, nedeterminată (cultura Noua sau Corlăteni – Chișinău).

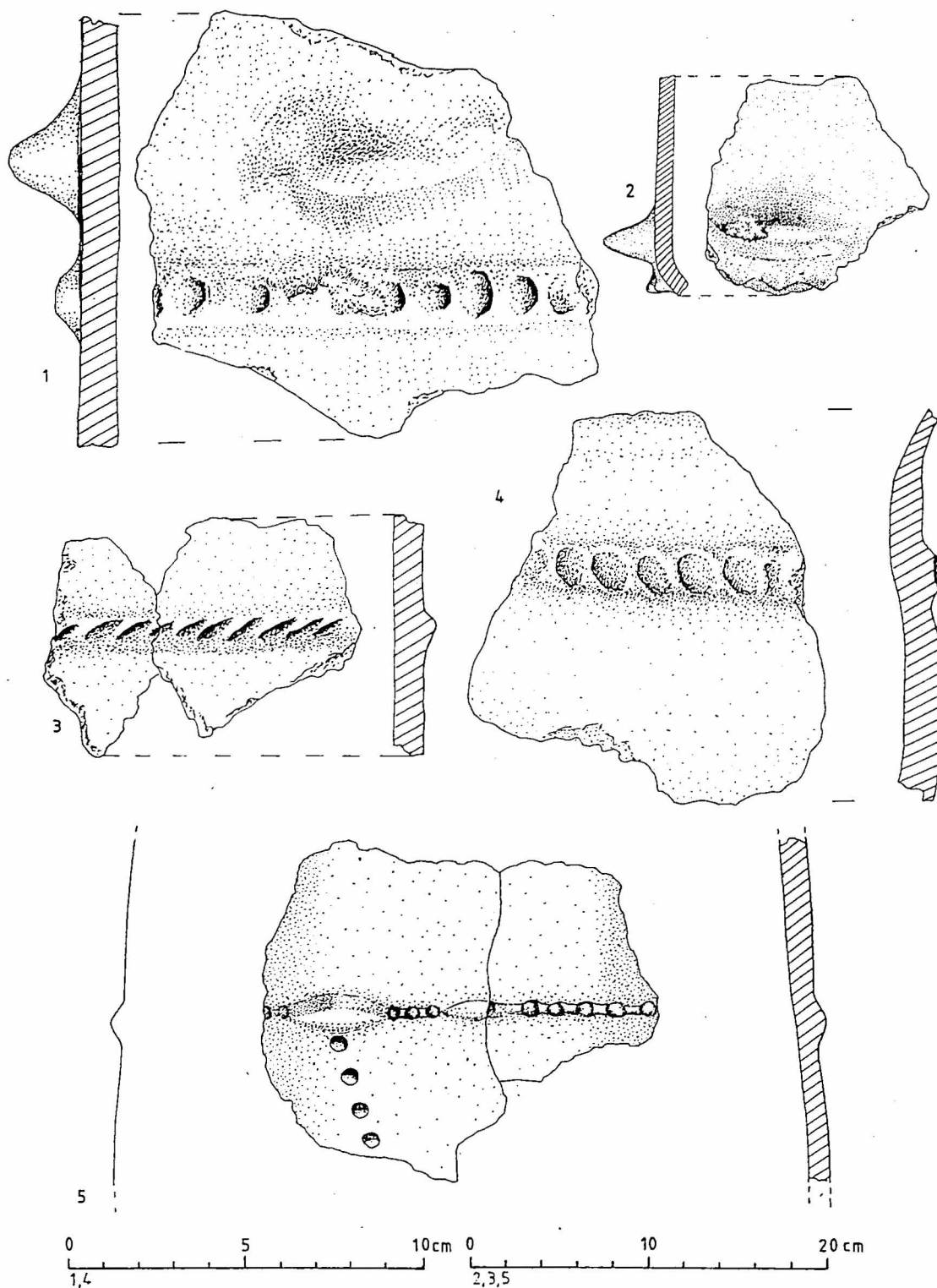

Fig. 4. 1. Fragment oală cu brâu alveolat și apucătoare triunghiulară. 2. Fragment oală cu apucătoare și proeminențe. 3. Fragment oală cu brâu crestat. 4. Fragment oală cu brâu alveolat, nedeterminată (cultura Noua sau Corlăteni – Chișinău). 5. Oală cu apucătoare, șir oblic de adâncituri ovoidale și brâu alveolat.

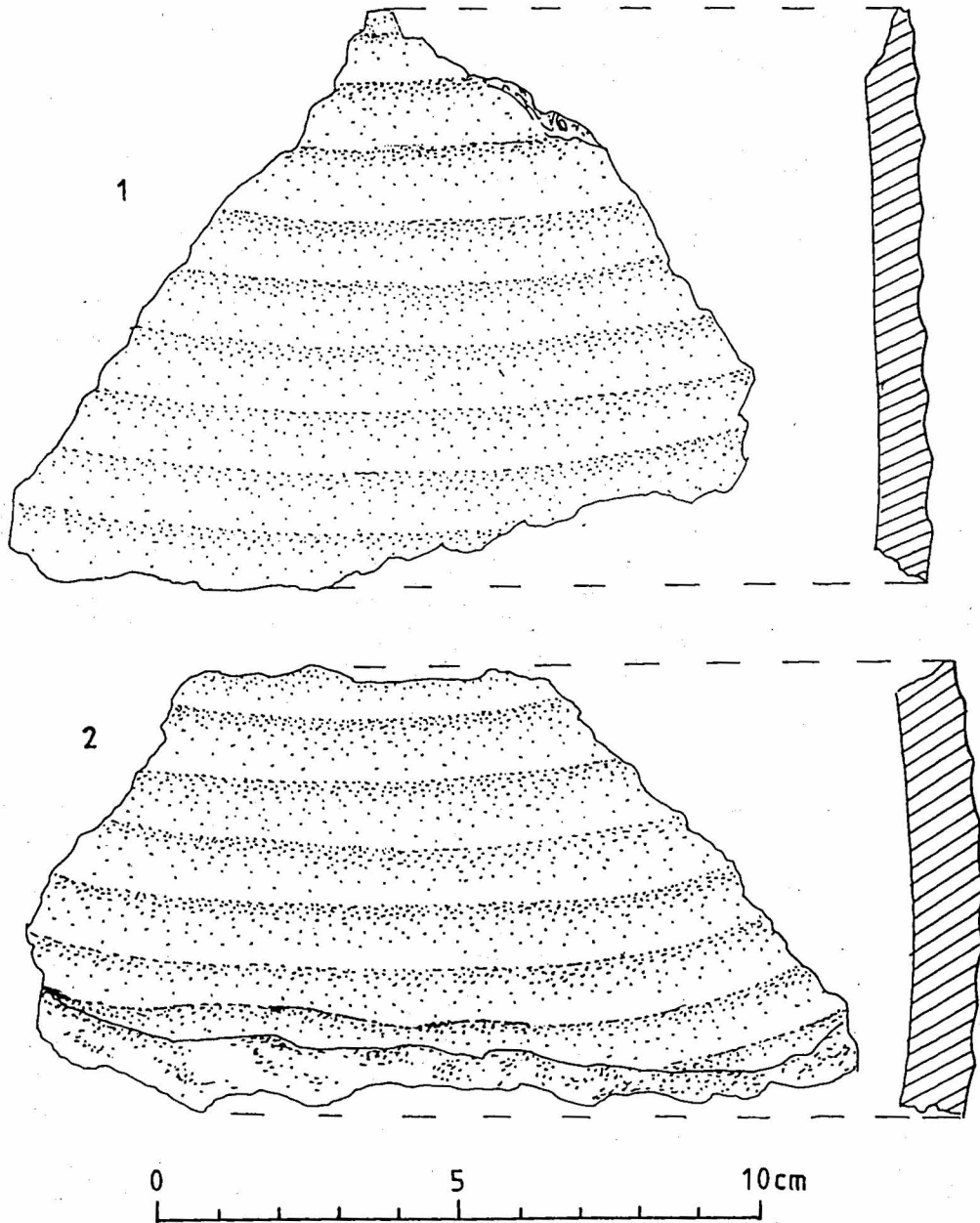

Fig. 5. 1-2. Fragmente oale globular-bitronconice decorate cu bandă de caneluri horizontale. Cultura Corlăteni - Chișinău.

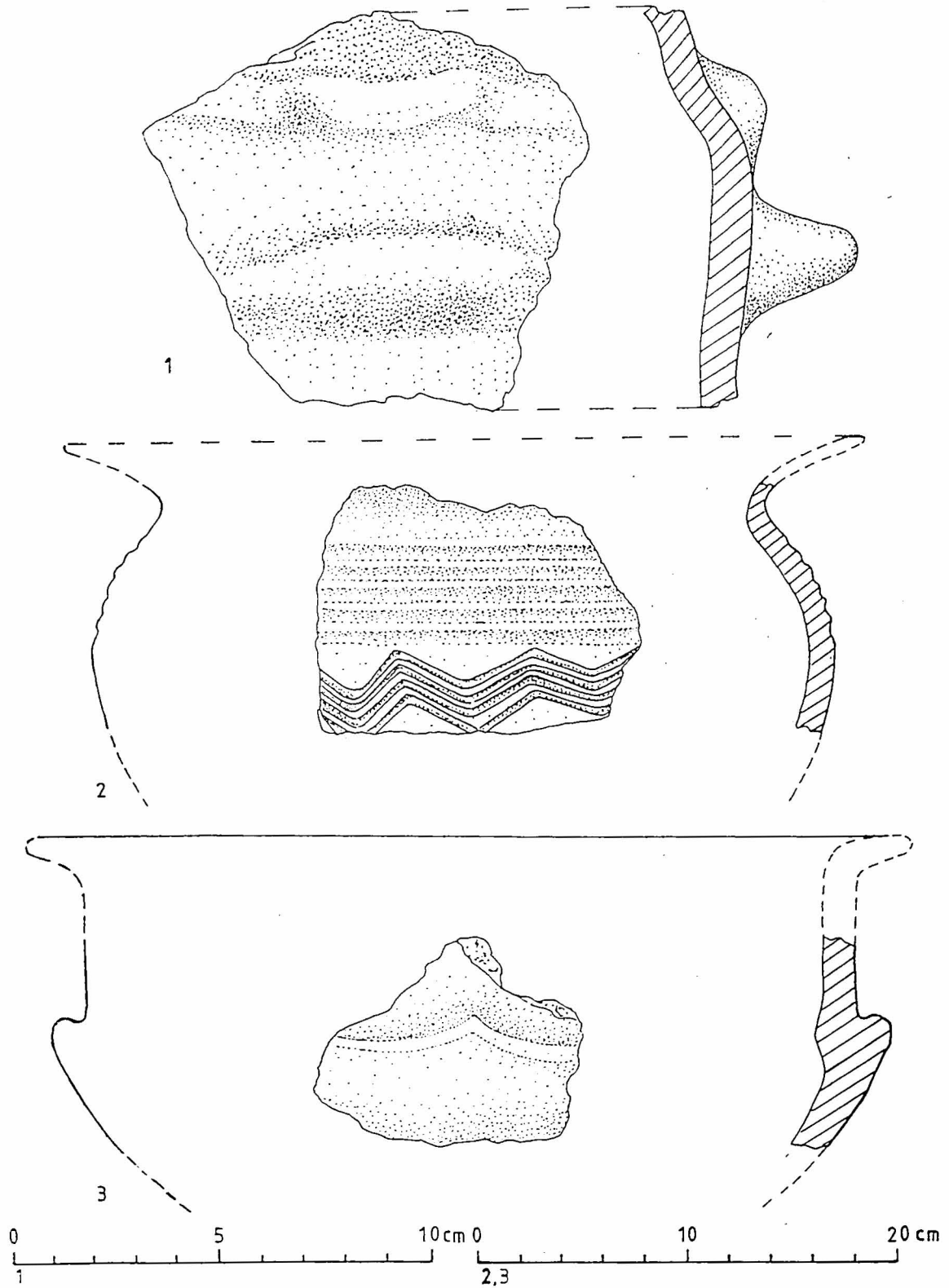

Fig. 6. 1. Fragment vas cu brâu continuu întrerupt de proeminențe și cu apucătoare orizontală. 2. Fragment oală globular-bitronconică cu decor de caneluri horizontale și bandă în zig-zag. 3. Fragment vas cu prag și creastă. Cultura Corlăteni – Chișinău.

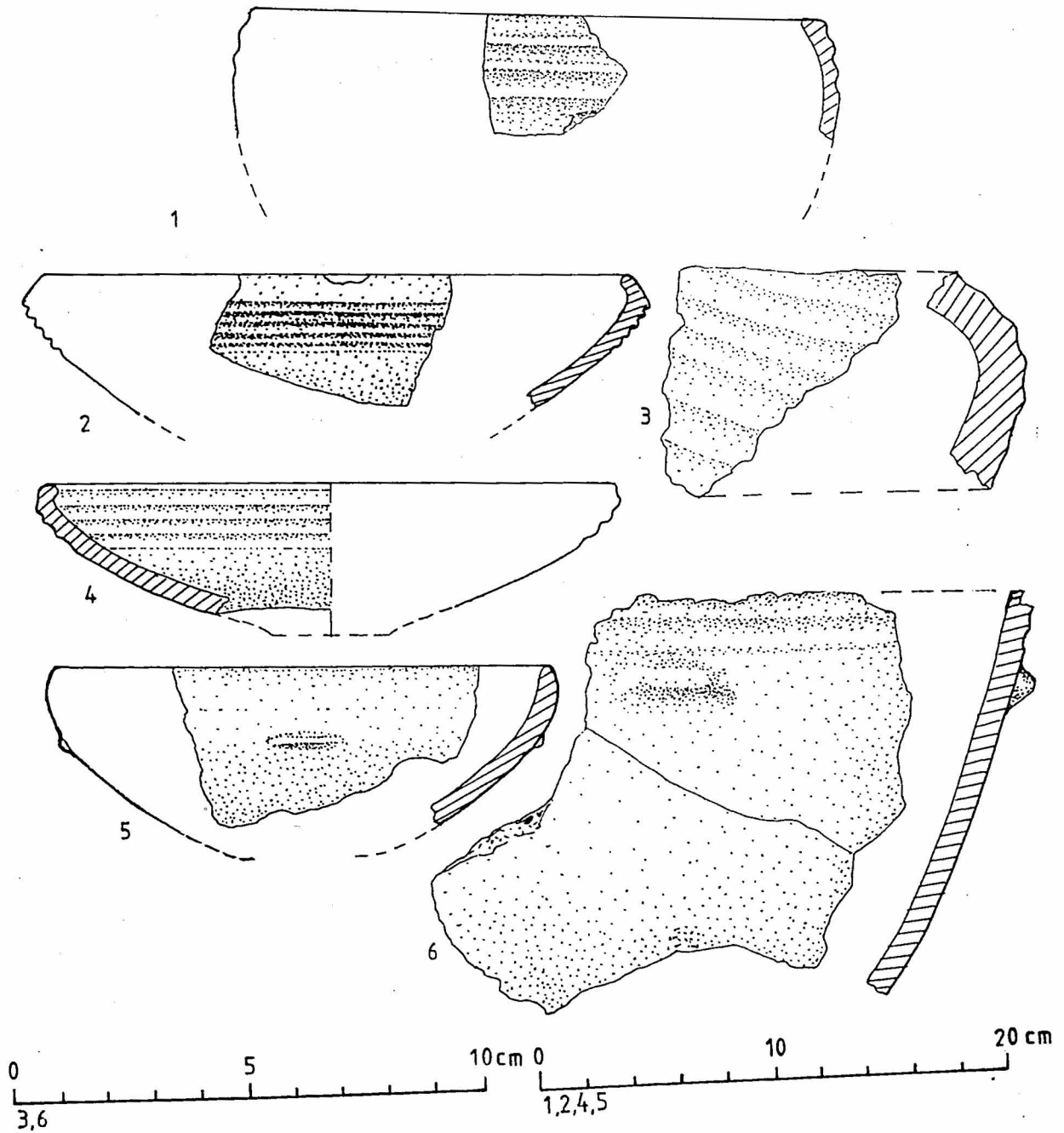

Fig. 7. 1. Fragment bol hemisferic. 2-4. Fragmente străchini cu decor de caneluri orizontale. 5-6. Fragmente străchini cu apucători. Cultura Corlăteni - Chișinău.